

Narkomaania olukord Eestis

Kõrge narkootikumide tarvitamise tase kooliõpilaste ja noorte seas

Eesti paistab Euroopa Liidus (edaspidi EL) silma keskmisest kõrgema narkootikumide tarvitamise sagedusega 15–16-aastaste kooliõpilaste seas (ESPAD 2015¹). Kui 1995. aastal oli mõnda illegaalset uimastit proovinud 7% 15–16-aastastest kooliõpilastest, siis 2007. aastaks oli see arv kasvanud 30%-ni, 2011. aastaks 32%-ni ja 2015. aastaks 38%-ni (joonis 1). Narkootikumide proovitakse kõige sagedamini 14–15-aastaselt ja enamasti piirduakse ühekahe korraga. Kooliõpilaste seas levinumad ained on kanep, inhalandid, rahustid ja uinutid (arsti korralduseta). Ecstasyt tarvitas 2015. aastal 3% ja amfetamiini 2% kooliõpilastest (ESPAD 2015²).

Lisaks ESPADi uuringule annab Eesti noorte narkootikumide tarvitamise kohta informatsiooni TAI 2015. aastal läbi viidud uuring noorte seas³, mis hõlmab laiemat vanusegruppi (14–29 aastat). 2015. aastal oli võrreldes 2010. aasta uuringuga narkootikumide tarvitamine tõusnud kõikides vanuserühmades. Kokku 26% 14–15-aastastest (2010. a 18%), 47% 16–18-aastastest (2010. a 28%), 57% 19–24-aastastest (2010. a 39%) ja 59% 25–29-aastastest (2010. a 47%) olid elu jooksul narkootikumide tarvitanud. Kanepit oli viimase nelja nädala jooksul tarvitanud 12% 14–18- ja 10% 19–29-aastastest. Kutsekoolide õpilastest (16–18-aastased) oli viimase nelja nädala jooksul kanepit tarvitanud 22%, kellest 8% tegid seda korra nädalas või sagedamini. Vanusegrupis 14–18 ja 19–29 aastat tarvitas kanepit korra nädalas või sagedamini ligi 5% noortest.

Täiskasvanud elanike narkootikumide tarvitamise levimus

PPA avaliku arvamuse ja riskikäitumise uuringu⁴ kohaselt oli 2015. aastal Eesti täiskasvanud elanikkonnast vähemalt korra elu jooksul mõnda narkootikumi tarvitanud ligi 20% (2013. a 19%). Peamine tarvitatav narkootikum on nii täiskasvanute kui alaealiste seas kanep (ligi 90% narkootikumide tarvitajatest) ja kõige sagedamini on täiskasvanutest narkootikumide tarvitanud 25–34 aastased,

millele järgnevad 18–24 aastased. Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuringu põhjal⁵ on kanepit elu jooksul tarvitanud kokku 19% 16–64 aastastest: meestest 27% ja naistest 14%. Tabelist 1 näeb täpsemalt kanepi tarvitamise sagedust vanusegruppides erinevatel ajaperioodidel.

Tabel 1: Kanepi tarvitamine sugude, vanusegruppide ja erineva ajaperioodi lõikes (%)

Kanepi tarvitamine	mehed		naised		kokku	
	16-34	16-64	16-34	16-64	16-34	16-64
Vanusegrupid						
Tarvitas viimase 30 päeva jooksul	7,1	2,7	0,6	0,3	3,3	1,3
Tarvitas viimase aasta jooksul	19,3	7,4	5,1	1,8	11	4,1

Allikas: Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring, TAI 2014

Suur narkootikumide üledoosidest tingitud suremus

Aastatel 1999–2016 suri Eestis narkootikumide üledoosi tõttu kokku 1209 inimest. Eestis on narkootikumide üledoosidest tingitud suremus aastaid olnud ELi kõrgeim. Kui 2016. aastal oli ELis keskmiselt 21 üledoosi surmajuhtu miljoni elaniku kohta (15–64 aastaste seas), siis Eestis oli

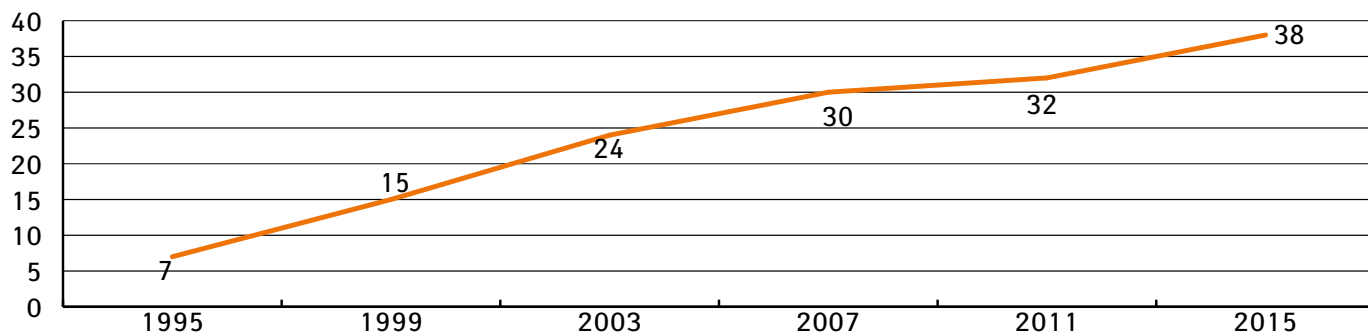
¹ The 2015 ESPAD report. Results from the European School Survey Project on Alcohol and other Drugs. 2016. <http://www.espad.org/report/home/>

² Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15–16-aastaste õpilaste illegaalsete ja illegaalsete narkootikumide kasutamine Eestis. Tervise Arengu Instituut 2016. (ESPAD 2015)

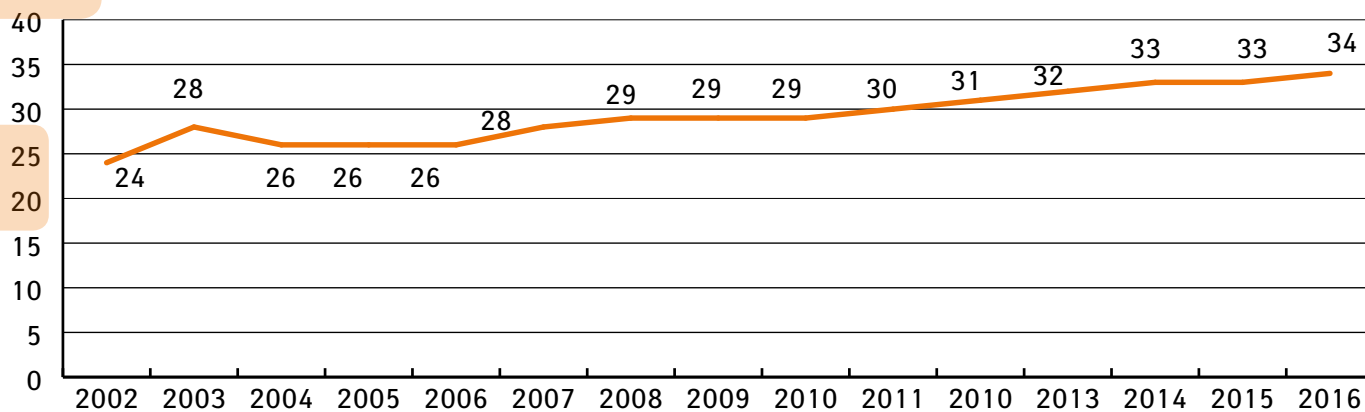
³ HIVi temaatikaga seotud teadmised, hoiakud ja käitumine noorte hulgas. Tervise Arengu Instituut 2016.

⁴ Avaliku arvamuse ja riskikäitumise uuring. Politsei ja Piirivalveamet 2015.

⁵ Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring. Tervise Arengu Instituut 2015.

Joonis 1. 15–16-aastaste kooliõpilaste illegaalsete uimastite tarvitamine elu jooksul (%) 1995–2015 (ESPAD 2015²).

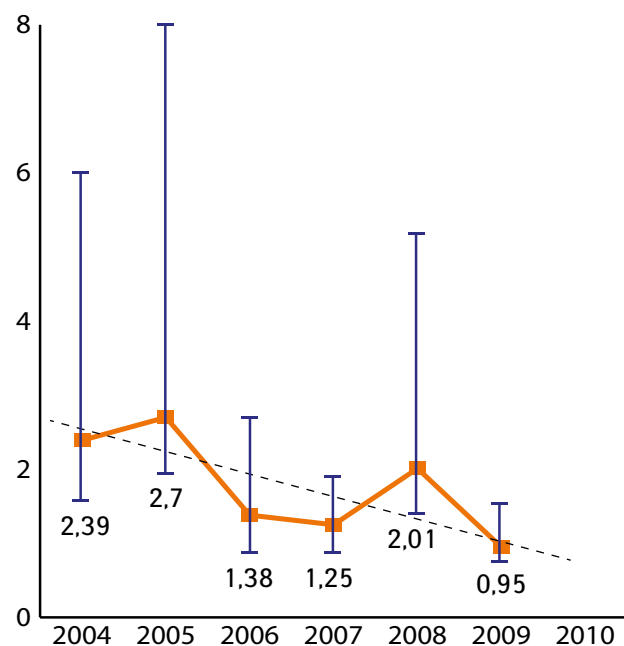
Joonis 2. Narkootikumide tarvitamise tõttu surnud isikute keskmine vanus 2002–2016.

(Allikas: Surma põhjuste register 2016, Tervise Arengu Instituut 2016)

103 juhtu (EMCDDA 2017⁶). Aastatega on narkootikumide üledoosi tõttu surnud isikute keskmine vanus järjepidevalt tõusnud. Kui 2002. aastal oli keskmine narkootikumi üledoosi tõttu surnud isik 24-aastane, siis 2016. aastal 34-aastane (joonis 2). Kokkuvõttes on 85% narkootikumide üledoosi surmadest seotud fentanüüli ja 3-metüülfentanüüli tarvitamisega (EKEI 2013) ja võib eeldada, et tegemist on pikaajaliste uimastisõltlastega.

Suur narkootikume süstivate isikute osakaal

Hinnanguline narkootikume süstivate isikute arv on küll viimaste aastatega langenud, kuid püsib endiselt kõrge tasemel. Uuringu põhjal on narkootikume süstivate isikute arv vähenenud 15–44-aastaste seas 15 675-st 2005. aastal 5362-ni 2009. aastal. 2005. aastal oli 15–44-aastastest elanikest süstivaid narkomaane 2,7%, 2008. aastal 2% ja 2009. aastal 0,9% (joonis 3)(Uusküla et al., 2013⁷). Võttes arvesse kahjude vähendamise valdkonna ekspertide hinnangut võib 2009. aasta arvu 5362 (usaldusvahemik 3906–9837) korrigeerida pigem usaldusvahemiku ülemise näitaja suunas. Konsensuslikult on Eestis 9000 narkootikume süstivat isikut. Uus analüüs, mis hindab narkootikume süstivate inimeste arvu eri andmebaaside

Joonis 3. Hinnanguline süstivate narkomaanide levimumäär (%) Eesti rahvastikus vanuserühmas 15–44 aastat (Uusküla et al 2013)

põhjal, valmib TAI ja Tartu Ülikooli Peremeditsiini ja rahvatervishoiu instituudiga koostöös 2017. aastal.

Narkootikume süstivate isikute riskikäitumine

Süstivate narkomaanide infektsioonhaiguste ja riskikäitumise levimuse kohta annavad ülevaate erinevates Eesti linnades regulaarselt läbi viidud uuringud (tabel 2). Uuringute põhjal saame väita, et narkootikume süstivate inimeste keskmine vanus on aastast aastasse tõusnud ja nende süstimise staaž pikeneb pidevalt. Peamiseks süstitavaks narkootikumiks on olenevalt piirkonnast kas fentanüül või amfetamiin. Üle poolte süstivatest narkomaanidest on HIV-positiivse serostaatusega. Juba eelnevalt kasutatud süstla/nõela jagamine viimase nelja nädala jooksul varieerub erinevate uuringute vahel, kuid elu jooksul on üle poole süstivatest narkomaanidest süstinud end eelnevalt kasutatud süstla/nõelaga.

Tabel 2. Süstivate narkomaanide HIVi ja riskikäitumise levimuse uuringute tulemused 2012, 2013, 2014

	2012*	2013**	2014***
Piirkond	Kohtla-Järve	Tallinn	Narva
Keskmine vanus	30 aastat	32 aastat	34 aastat
Süstimise staaž	11 aastat	12 aastat	14 aastat
Peamine süstitav narkootikum viimase nelja nädala jooksul	fentanüül (64%)	fentanüül (78%)	amfetamiin (63%)
Kasutatud süstla/nõelaga süstimine viimase nelja nädala jooksul	6%	23%	10%
Kasutatud süstla/nõelaga süstimine elu jooksul	65%	67%	66%
HIV positiivsete osakaal (vereproov)	62%	58%	48%

*HIVI levimuse ja riskikäitumise uuring Kohtla-Järve süstivate narkomaanide seas 2012. Tervise Arengu Instituut, Tartu Ülikool 2014

**HIVI levimuse ja riskikäitumise uuring Tallinna süstivate narkomaanide seas 2013. Tartu Ülikool, Tervise Arengu Instituut 2014

***HIVI levimuse ja riskikäitumise uuring Narva süstivate narkomaanide seas 2014. Tervise Arengu Instituut 2015.

⁶ European Drug Report: Developments and Trends. EMCDDA 2017.

⁷ Uusküla A, Rajaleid K, Talu A, Abel-Ollo K, Des Jarlais DC. A decline in the prevalence of injecting drug users in Estonia, 2005–2009.

Int J Drug Policy, 2013, 24(4):321–318.